

Л.Г. Мацкевий, Г.І. Панахид

ПРИРОДНА СИРОВИНА КАРПАТ ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ У ПРАІСТОРИЧНІ ЧАСИ І В РАННЬОМУ СЕРЕДНЬОВІЧчі

Одним із визначальних чинників, які у праісторичні часи і в ранньому середньовіччі впливали на вибір людиною місця поселення, роду занять та спеціалізації виробництва, був сировинний. Давні людські популяції у своїй життєдіяльності використовували різні ресурси (камінь, кістку, шкіру, сіль, глину, деревину, ґрунти тощо) та природні умови (мікроклімат, схованки, забезпеченість водою тощо). Наявність або відсутність сировини визначала спосіб існування праісторичних спільнот. Адже людина, щоб існувати, мусить постійно черпати ресурси (сировину) та енергію із навколишнього середовища.

Питанням поширення і локалізації родовищ, місць видобутку та способів використання основних видів природної сировини у Карпатському регіоні було присвячено міжнародну наукову конференцію «Природна сировина Карпат та її використання у праісторичні часи і в ранньому середньовіччі» («Surowce naturalne w Karpatach oraz ich wykorzystanie w pradziejach i wczesnym średniowieczu»), яка відбулася в м. Кросно (Польща) 25—26 листопада 2008 року. Конференцію організував і провів Передкарпатський музей в Кросні. Сесійні засідання відбувалися у конференційній залі цього музею.

За два дні роботи Конференції впродовж трьох сесій було виголошено 20 доповідей. Робочі мови — польська, українська, словацька, чеська, англійська, німецька. У роботі Конференції взяли участь понад 30 науковців із Польщі, Чехії, Словаччини, України, Угорщини та Румунії. Ці країни репрезентували археологи, історики, геологи, петрографи, геофізики і мінералоги, які представляли провідні наукові установи: Ягеллонський університет (м. Краків, Польща), Жешівський університет (м. Жешув, Польща), Університет ім. М. Кюрі-

Скłodовської (м. Люблін, Польща), Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львівський національний університет ім. І. Франка (м. Львів, Україна), Університет ім. Масарика (м. Брно, Чехія), Металургійно-Гірнична Академія (м. Катовіце, Польща), Угорський національний музей (м. Будапешт, Угорщина) та інші установи.

Відкриваючи Конференцію, до присутніх звернувся директор Передкарпатського музею в Кросні Ян Ганцарський, який привітав учасників і побажав плідної роботи. Про важливість цієї наукової міжнародної зустрічі та актуальність тематики говорили у своїх виступах професор Ян Махнік та професор Павел Вальде-Новак.

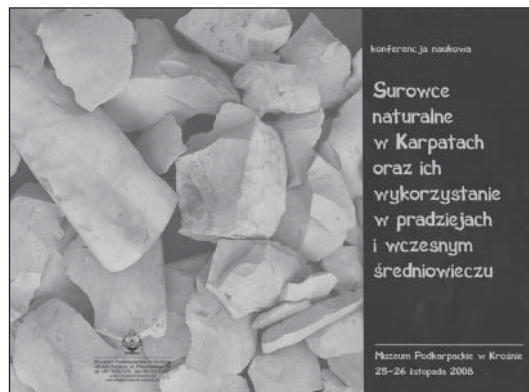
Перша сесія проходила під головуванням професора Жешівського університету Яна Махніка. Було виголошено сім доповідей, тематика яких торкалася проблем визначення родовищ кам'яної сировини у Карпатах, характеристики окремих порід та мінералів, використовуваних давньою людиною. Доповідь **Мацея Павліковського** «Характеристика окремих кременистих порід Карпат» стосувалася результатів петрографічних аналізів різновидів кременю, проведених на основі шліфів, взятих із різних частин Карпат. **Каталін Біро** у доповіді «Кам'яна сировина з Угорщини» представила детальну характеристику видів кам'яної сировини (поширення родовищ, фізичні характеристики) та використання її для виготовлення знарядь давніми мешканцями регіону. Про геологію Моравії та природну сировину цього регіону (зокрема, роговців типу Крульовскі Лес та Боршіце) розповів **Антонін Пріхистал** у доповіді «Сировина, з якої виготовлені артефакти, виявлені у різних геологічних формаціях Карпат на Моравії». **Еугеніуш Фольтин**, **Едельгарда Фольти** і **Леонард Йохемчик** у доповіді «Екзотична сировина в інвентарі нижнього і середнього палео-

літу у північно-західній частині польських Карпат» охарактеризували артефакти з найбільших археологічних пам'яток регіону та сировину, з якої вони виготовлені. Встановлено, що природні родовища окремих порід розташовані за 150—200 км від поселень, на яких виявлено артефакти, що свідчить про можливі міграції палеолітичного населення. Про родючість ґрунтів, як один із чинників локалізації землеробських поселень, доповів **Стефан Скіба** у виступі «Ґрунти Карпат і їх роль у розвитку землеробських поселень». **Андрас Марко** у доповіді «Поширення кам'яних матеріалів у середньому палеоліті на півночі Угорщини» розповів про види кам'яної сировини, зокрема різновидів кремню, локалізацію давніх копалень та місця знахідок артефактів. Про «Проблеми так званого «флішового радіоляриту» в праісторії» доповів **Павел Вальде-Новак**. Доповідач подав вичерпну характеристику типів каменю, які використовували давні люди регіону польських Карпат для виготовлення знарядь.

У дискусії взяли участь **Е. Фольтин**, **М. Павліковський**, **А. Пріхистал**, **П. Вальде-Новак**. Головним питанням до обговорення була локалізація природних родовищ флішових радіоляритів у Карпатах. Було запропоновано організувати зустріч праісториків, геологів, петрографів, зібрати весь наявний матеріал стосовно родовищ кам'яної сировини у Карпатах та місць локалізації артефактів і створити єдину базу даних у вигляді спільної монографії.

На другій сесії, під головуванням професора Ягеллонського університету **Павла Вальде-Новака**, було виголошено дев'ять доповідей. Розпочалося засідання із доповіді **Маріяна Соґака** «Кам'яна сировина у праісторії Словаччини як доказ міжкультурних зв'язків населення північного і південного схилів Карпат». Доповідач охарактеризував палеолітичні копальні кремню на території Польщі та артефакти, виготовлені з цього матеріалу, знайдені на території Словаччини. Проаналізувавши матеріал, автор висловив припущення про міжкультурні зв'язки давнього населення Карпатського регіону. **Іван** та **Міхал Хебени** у доповіді «Природні родовища радіоляритів на території Білих Карпат» показали локалізацію природних покладів цієї сировини та місць її видобутку. Авторський колектив **Еугеніуш** і **Едельгарда Фольтини**, **Ян Ваґа** та **Леонард Йохемчик** доповіли про «Так звані «глівіцькі» радіолярити. Походження, родовища, використання».

Питання термінології, локалізації родовищ, визначення видозмін кременистих порід ви-

Програма міжнародної наукової конференції «Природна сировина Карпат та її використання у праісторичні часи і в ранньому середньовіччі»

кликали дискусію, у якій виступили **М. Павліковський**, **А. Богуцький**, **К. Біро** і **П. Вальде-Новак**. Було запропоновано активніше залучати до археологічних досліджень спеціалістів: геологів, петрографів, мінералогів.

Доповідь «Кам'яна сировина з палеолітичних стоянок Галицького Подністер'я (Східне Передкарпаття)» представила група авторів: **Марія Ланчонт**, **Андрій Богуцький** і **Олександр Ситник**. Подністер'я, де зафіксовані значні поклади кремню в туронських та сеноманських відкладах, є одним із найбільших районів скупчення палеолітичних пам'яток. Вважається, що наявність кам'яної сировини та доступність її видобутку були одними із визначальних чинників освоєння цього регіону палеолітичним населенням. **Леонід Мацкевий** і **Галина Панахид** представили доповідь «Кам'яна сировина у мезоліті заходу України». Дослідження показують, що локалізація мезолітичних пам'яток зіставна із родовищами кам'яної (зокрема, крем'яної) сировини. Серед артефактів наявні також вироби із токайського, трансільванського, закарпатського та прикарпатського обсидіану, який значно краще ідентифікується у порівнянні з іншою кам'яною сировиною. Доповідь **Олександра Ситника** і **Наталії Булик** «Крем'яна сировина із поселення Молодове V (дослідження 1998—1999 рр.)» стосувалася характеристики артефактів, виготовлених із місцевого сеноманського та транспортованого річковими потоками із верхнього Подністер'я туронського кремню. Питанням використання праспільнотами органічної сировини була присвячена доповідь **Віоли Добосі** «Кістки, зуби і роги в палеоліті». У доповіді **Марціна Шеліґи** «Значення карпатського обсидіану для найдавніших землеробських племен на польських землях» були локалізовані природні родовища обсидіану в Карпатах. Ав-

Дискусія. Виступає Еугеніуш Фольтин (Польща)

Виступає професор Жешівського університету Ян Махнік (Польща)

тор також навів типологію знярядь, виготовлених із цього матеріалу. Завершальною на сесії була доповідь «Соляні та рудні родовища і поширення металообробного промислу в бронзі на території Північної Трансільванії», яку представив **Кароль Качсо**.

По закінченні сесії відбулася дискусія, у якій виступили І. Хебет, Я. Махнік, Л. Мацкевий. Йшлося про різновиди обсидіану, типологію кременю, використання солі. Було запропоновано створення єдиного банку зразків порід (зокрема кременю). К. Біро поінформувала, що німецькі науковці створили веб-сайт, на якому представлено колекцію порід з території Європи, зокрема з Карпатського регіону,

які використовувала давня людина для виготовлення знярядь.

На **третій сесії**, яка відбулася під головуванням професора Інституту геології Університету ім. Масарика Антоніна Пріхистала, було виголошено чотири доповіді. **Віктор Войнаровський** у виступі «Сировинна база давнього чинбарства Східного Передкарпаття» проаналізував сировинні чинники розвитку цього промислу, зокрема, наявність покладів вапняку, гіпсу, запасів води, певних порід дерев, кісток, дьогтю тощо. Доповідь **Наталії Войцещук** і **Наталії Шевченко** «До методики дослідження керамічних комплексів на ранньослов'янських та давньоруських пам'ятках (за матеріалами поселення Завишень—Жвирка)» стосувалася результатів мінералого-петрографічного аналізу артефактів з метою встановлення складу керамічних мас. У доповіді «Використання природних мінералів у залізоробній справі липицьких племен» **Роман Берест** акцентував увагу на тому, що наявність покладів болотних руд та деревини для випалювання деревного вугілля була одним із визначальних чинників формування залізоробного промислу. Заключна доповідь «Карпатські строкаті сланці — джерело червоних сполук заліза», яку представила **Йоанна Тромбська**, стосувалася локалізації родовищ, аналізу фізико-хімічних властивостей залізистих мінералів, які використовувалися для різних цілей, наприклад, для фарбування.

Після виголошення доповідей, передбачених програмою Конференції, відбулася **підсумкова дискусія**. О. Ситник, розпочинаючи дискусію, відзначив розмаїтість тематики і географії та міждисциплінарний характер доповідей,

виголошених на Конференції. А. Богуцький звернувся до фахівців із закликом залучати до цієї проблематики молодих науковців, зокрема, через виконання відповідних магістерських робіт. М. Павліковський зазначив, що основним об'єднавчим чинником для учасників Конференції є територія досліджень — Карпати. Тому напрацьовані матеріали слід уніфікувати, звести до єдиних параметрів, створивши комп'ютерну базу даних, щоб вони стали загальнодоступними і зручними у використанні у всіх частинах Карпатського та інших регіонах. На незначну кількість виголошених на Конференції комплексних доповідей, які б охоплювали реконструкції в системі «родовище — артефакт», звернув увагу В. Войнаровський. К. Біро підсумувала результати Конференції як такі, що стануть корисними для фахівців різних спеціальностей. Л. Мацкевий звернув

увагу присутніх на незначну кількість доповідей стосовно дослідження печерних комплексів, а також на брак виступів професійних петрографів, що призводило до непорозумінь у використанні термінології. П. Вальде-Новак детально проаналізував доповіді учасників, акцентуючи увагу на широкій географії і тематиці повідомлень. Завершив дискусію директор Передкарпатського музею Я. Ганцарський, який, підводячи підсумки, сказав, що актуальність цієї зустрічі полягає в тому, що вона була організована для потреб самих науковців. Він подякував присутнім за підготовлені доповіді та активну участь в обговореннях.

Учасники Конференції оглянули експозицію музею. Жваве зацікавлення викликав відділ археології, де, крім артефактів із різноманітних поселень, було представлено колекцію кам'яної сировини з Карпатського регіону.

В.А. Колеснікова, І.В. Черновол

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІНСТИТУТУ АРХЕОЛОГІЇ ОЧИМА ЧИТАЧІВ

У сучасному світі глобальної інформатизації важливим є співіснування друкованих і електронних джерел інформації. Саме тому змінюється роль і розширюються функції бібліотек як основного накопичувача даних. Для задоволення потреб сучасного читача, забезпечення оперативного доступу до всіх бібліотечно-інформаційних ресурсів, як власного виробництва, так і придбаних, бібліотекам необхідно освоювати і застосовувати сучасні досягнення в галузі інформаційних, комунікативних і мультимедійних технологій (Богза 2002).

Головним завданням наукової бібліотеки Інституту археології НАН України завжди було і є оперативне забезпечення доступу до інформації та знань на будь-яких носіях, залежно від запитів користувачів. Тому пріоритетними напрямками діяльності бібліотеки є, передусім, удосконалення бібліотечно-інформаційних послуг, впровадження сучасних інформаційних

технологій у процесі формування та популяризації бібліотечно-інформаційних ресурсів і створення власних електронних продуктів.

Успішність функціонування бібліотеки як центру інформації вимагає систематичного вивчення ефективності використання бібліотечно-інформаційних ресурсів, динаміки інформаційних потреб користувачів, їх інформаційної поведінки і пропозицій, що висловлюють постійні (та потенційні) користувачі. Саме ці чинники визначили актуальність дослідження, проведеного науковою бібліотекою Інституту археології у квітні—травні 2008 року.

Головною метою дослідження було визначення основних напрямів подальшої діяльності бібліотеки.

Гіпотеза дослідження була сформульована як потреба в розвитку електронних ресурсів і розширенні та вдосконаленні сфери бібліотечно-інформаційного обслуговування.

Зауважимо, що не претендуючи на суто соціологічне дослідження, ми все-таки нама-